

**ДИСКУРС ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ ХХ СТОЛІТТЯ
(НА МАТЕРІАЛІ МАЛОЇ ПРОЗИ
ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ)**

Постановка проблеми. У незалеженні прекрасної статі відбулося наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст., відтоді вираз «емансипація», а з ним і розвінчання шаблонності жіночої долі, зайняли паритетний щабель в українській спільноті. Зокрема, експериментальними кроками в письменництві зринає перша системно організована спроба жіноцтва довести повноцінність власного існування в патріархальній громаді [5, с. 347]. Але на шляху цього становлення були стереотипи та упередження про низькопробність «жіночого» письма [4]. Як результат, маємо у «великій літературі» попередніх століть всього-на-всього декілька виняткових жіночих постатей таких як Марко Вовчок, Ольга Кобилянська, Леся Українка [1, с. 224]. Утвердження феміністичної проблематики відрізнялося різючим прагненням переосмислення художнього змалювання та ролі жіночих персонажів у письменстві [5, с. 348]. Сучасні дослідження жіночої прози спровокували нетлінні полеміки навколо питання про відділення у самостійну галузь словесності тексти, написані жінками [1, с. 225].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Література минулих століть базувалась на догмах ототожнення людини і людських характеристик лише з чоловіком, тоді як жінка асоціювалась виключно з плоттю і місією продовжувати рід. Зокрема, не одностайним у своєму вираженні залишалось і кохання, що стало «єдиною формою» вияву духовності жінки [5, с. 348]. На зміну цьому прийшов час, коли про себе заявили бунтарки та революціонерки художнього слова, а в тому числі Ольга Кобилянська, яка довела, що жінка-письменниця цілком і повністю здатна

створити те, чого представник сильної половини людства навіть не може собі уявити [5, с. 348].

Вагомими для нашої розвідки є постулати носіїв ідей феміністичних та гендерних студій: В. Агеєвої, С. де Бовуар, Г. Брандт, О. Вороніної, Т. Гундорової, І. Жеребкіної, Н. Зборовської, С. Павличко. Ці дослідниці солідарні у міркуванні про неоціненну естетичну цінність жіночої літератури, а також згодні з тим, що ця мистецька оригінальність заслуговує бути визнаною на широкий загал [4]. Висвітлення гендерної проблематики творчості Ольги Кобилянської стало об'єктом досліджень Т. Гундорової, М. Денисенко, Л. Жижченко та Я. Мельничука [2, с. 42]. Порівняльна розвідка поглядів літературознавців з цього питання суттєво розширює діапазон теми і завдань дослідження, акцентуючи увагу на спільності і відмінності наукових розвідок феміністичного художнього стилю. Систематизовані й узагальнені в розвідці матеріали покликані підтримувати дослідження теоретичних ознак жіночої прози ХХ століття.

Мета дослідження – проаналізувати характерні ознаки та світосприйняття жіночих образів в українській феміністичній літературі кінця ХХ – початку ХХІ століття. Зокрема, дослідити ствердження емансипаційних намірів у малій прозі Ольги Кобилянської «Valse melancolique» та з'ясувати місце та роль жінки як у творчості самої мисткині, так і в соціально-культурному житті того часу.

Інтерес серед літературознавців провокує до намагань систематизувати жіночу літературу за гендерним індикатором. Дослідники оперують поняттями «свідомого» чи «несвідомого» висвітленню несхожості, критикують спроби імітації чоловічої літературної традиції або навпаки надмірне акцентування на власній естетиці, відмінності в ідейно-тематичному задумі [5, с. 349]. Такими є результати піднятих на науковий загал запитів на переоцінювання соціальних ролей та необхідності розмежованого підходу до всіх видів діяльності. Це свідчить про те, що суть жіночого

дискурсу в новелі письменниці була слушною не лише у ХХ ст., а доречна й досі. Отже, **актуальність теми** викликана переродженням значення жінки в усіх сферах буття.

Виклад матеріалу. У нашому менталітеті вкоренилося твердження про те, що українську жінку ніхто не зрозуміє краще за саму жінку, адже «гордість, незалежність, сила волі, почуттів, материнства та глибокої терпимості» [4, с. 196], це ті риси, які підкреслювалися у волевиявленні жінки-українки. Наявність очевидної відмінності у художній творчості спонукає науковців виокремити пласт літературного потоку в окремих дискурсах розвитку як національної, так і світової літератури [1]. Зокрема, для ґрунтовного розуміння та оперування такими поняттями як «жіноче письмо», «жіноча проза» і загалом написання жіночих творів, закономірно розкрити особливості виникнення та розвитку фемінної прози, що безпосередньо пов'язана з історико-культурними тенденціями розвитку суспільного життя кінця ХІХ-ХХ століття [6, с. 348].

Перед тим як набути рівності та закріпитися як суб'єкт творчого процесу, жінки-автори були номіновані «явищем серед інших об'єктів» та феноменом цивілізації. Попри те, у фемінному дискурсі почали зринати найновіші моделі інакшості, які у свою чергу переосмислювалися не лише як особливість, а й перевага. Усупереч цьому, відбувалися талановиті відкриття на зламі ХІХ-ХХ століть жіноч-письменниць, численні творчі доробки яких часто залишалися пересічними, малопомітними, розкритикованими бомондом або ж сфальсифікованими [6, с. 348].

«Жіночу прозу» виокремлюють не тільки як результат теоретичних концепцій, але й як здобуток розвитку певної літературної практики [6, с. 349]. Ці розвідки покликані розширити самоусвідомлення та розвінчати сформовану в патріархальному суспільстві шаблонність про так звану «дамську» («рожеву») масову літературу, коли поняття

жіночого роману ототожнюють зі стереотипними сюжетами й калькованими персонажами мелодрам, призначених жіночій аудиторії [5].

Зокрема, зрушення почалися ще в 40-х роках XIX століття, коли проблеми жіночої емансипації стрімко розвивалися у всіх сферах діяльності. Представниці прекрасної половини почали боротися не лише за свої права у сімейному колі, у них виникла потреба втілювати в життя самих себе за допомогою нових знань та видів мистецтва. Таким чином жіноча емансипація стає передумовою активного розвитку феміністичного руху, оскільки дискримінація жінок та присудження їм усталених соціальних ролей є причиною активного дискурсу між чоловічою та жіночою літературною елітою того часу [2, с. 42]. Ініціаторкою висвітлення жіночого становища в українській літературі стала Ольга Кобилянська, яка сприяла створенню нового образу жінки – інтелектуальної, вольової та самодостатньої особистості [2, с. 42]. Подібні зрушення в літературі кінця XIX – початку XX століття свідчать про відходження від традицій реалізму та естетичних ідей давнини. У культурній царині гостро постала колізія між двома чітко окресленими тенденціями: народництвом, з орієнтацією на збереження національно-культурної ідентичності, та модернізмом – новітнім європейським зразком художнього самовираження [2, с. 42]. Як результат, С. Єфремов зазначить: «Окреме в нашому письменстві місце зайняла талановита символістка Ольга Кобилянська, з усіх українських письменників нового часу найближча до модерністичних європейських напрямів» [2, с. 43].

Підтримання ідей феміністичного дискурсу Ольгою Кобилянською підтверджують формування та зображення у її творчості нової постаті жінки, яка не зазнає утисків свого особистого простору, що раніше окреслювався межами будинку і побуту. Передусім особистості «*Valse melancolique*» переосмислюють домашній звичай та по-

новому формують порядок, в якому можуть бути самими собою: спокійними та рішучими. Зокрема, облаштування помешкань, у яких проживають головні героїні – Ганна, Софія та Марта, чітко визначають життєве становище та позиції жінок. Власне гендерною проблематикою та питаннями інтимного аспекту в малій прозі досліджувала В. Агеєва, котра зазначила, що облагороджено й естетизовано, твір мав би бути недоступним для навколишньої понижуючої буденності [2, с. 44].

Висновки. Ольга Кобилянська однією з перших порушила подальші питання про роль жінки в суспільстві. Зокрема, своїми інноваційними переконаннями у новелі «Valse melancolique», їй стало снаги зрушити з точки ставлення до прекрасної статі, яке віками жило на патріархальних засадах, а сам феміністичний дискурс став рушійною силою до створення персонажа нового типу. Письменниця переродила гендерну ідею у власній творчості, таким чином формуючи літературний процес кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Хоча серйозні літературознавчі розвідки датуються лише кінцем минулого століття, вони ґрунтуються на об'єктивному висвітленні характеристик та витонченості жіночої прози. Передусім, дослідники виокремлюють гендерний дискурс творчості і зображення жінки-бунтарки за свої права на протигагу патріархальним стереотипам жіночого буття [6, с. 350]. Як результат цього процесу, жіноче художнє слово наразі опирається на незнищенну літературну традицію, представлену такими іменами, як Олена Пчілка, Ольга Кобилянська, Леся Українка, Марко Вовчок, Наталія Кобринська, Олена Теліга, Ліна Костенко та інші [5].

Можливості наступної наукової роботи виявляємо у ґрунтовній компаративістській розвідці висвітленої гендерної проблематики у творчості Ольги Кобилянської та Марко Вовчок.

Література

1. Гамоліна У., Соловей О. Жіноча проза як феномен української літератури. 2020. С. 224-227. URL : <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9271/9215> (дата звернення: 21.03.2021).
2. Георгіце І., Михайловська-Вільданова Н. Феміністичний дискурс новели Ольги Кобилянської «Valse melancolique». Українська література. APSNIM, 2019, № 3 (23). С. 42-46. URL : <http://e-apsnim.bsmu.edu.ua/article/view/2411-6181.3.2019.136/189651> (дата звернення : 15.03.2021).
3. Ткаченко В. Тенденції розвитку української літератури 70-90-х років XIX століття. Навчальний посібник. Вінниця, 2017. 132 с.
4. Ткаченко В. Характер моделювання жіночих образів у прозовій спадщині Ганни Барвінок // Літератури світу : поетика, ментальність і духовність. Збірник наукових праць. Кривий Ріг, 2016. С. 190–197.
5. Троша Н., Циханська С. Особливості вивчення образу української жінки в сучасній жіночій прозі. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 4 (309). 2017. С. 152–158. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2017_4_23.pdf (дата звернення: 21.03.2021).
6. Шмельова Р., Квітка А. Жіноча проза як літературознавча проблема: художньо-прагматичний аспект. «Молодий вчений» № 9 (73) Вересень, 2019 р. С. 347-350. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/9/74.pdf> (дата звернення: 20.03.2021).

Сієнко Марія – студентка 1 курсу СВО магістра Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська жіноча проза ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Ткаченко В. І.

Яна Волкова

КАПРІЙСЬКІ МОТИВИ В ЕПІСТОЛЯРІЇ М. КОЦЮБИНСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ «Я ТАК ПОРІДНИВСЯ З ТОБОЮ»)

Український епістолярій уже на початку ХІХ століття відзначається багатогранністю та різносторонністю зв'язків. Як відомо, представники всіх сфер життя зверталися до листування як єдиного можливого способу спілкування з однодумцями свого часу. Найбільш цікавими та цінними для літературознавства є листи класиків української літератури (Т. Шевченка, П. Куліша, Лесі Українки, М. Коцюбинського та ін.), які, окрім звичного обміну повідомленнями, вкладали в епістолярні тексти більш широкий зміст, ділилися власними думками щодо змін у мистецькому житті.

Одним з найбільш яскравих представників епістолярної спадщини української літератури є М. Коцюбинський. Листи письменника до дружини Віри Устимівни та знайомих йому діячів літератури та культури, стали об'єктом вивчення багатьох літературознавців, істориків, лінгвістів та психологів, зокрема: Н. Коцюбинської, М. Коцюбинської, І. Дзюби, Л. Мацько, В. Пустовіт, Я. Мартиненко, В. Ткаченко та ін. Як бачимо, інтерес до епістолярної спадщини М. Коцюбинського викликаний багатогранністю та незрівнянністю його творчої манери письма. Особлива увага до капрійських мотивів у листах підтверджує **актуальність** нашого дослідження.